

Szilvássy Zoltán

**A magyar békeküldöttség naplója
Neuilly – Versailles – Budapest (1920)**

2020. június 4-én lesz a trianoni békediktátum aláírásának 100. évfordulója, melynek következtében számos Trianon kérdéskörével foglalkozó tudományos munka jelenik meg. Sajnálatos módon, a magyar békeküldöttség csupán a békekonferencia megnyitása után egy évvel érkezett meg Párizsba, melynek oka a két forradalom Magyarországon. Ehhez hozzájárult az a körülmény is, hogy csak 1920 elejére volt az antant által elismert, legitim módon megválasztott kormánya az országnak, Simonyi-Semadam Sándor vezetésével, amellyel aláírathatta a békeszerződést. Az antanthatalmak és Magyarország közötti béketárgyalások meglehetősen későn, 1920. január 8-án indultak meg Neuillyben, Párizs külvárosában. A magyar delegációnak 1920. január 15-én átadott békeszerződés feltételei és az azt alkotó 364 cikkely a legkisebb mértékben sem módosult a Londonban és San Remóban folytatott későbbi tárgyalások során egészen 1920. május 6-i dátummal ellátott végleges változatig. A békefeltételek korábbi szövegváltozatához képest semmiféle határváltoztatási módosítás nem történt a végleges békeszerződésnek ismert és publikált változatában. Ezért nevezhető diktátumnak a trianoni békeszerződés.¹ Következésképpen, a magyar békeküldöttség már semmit sem tehetett az ország területi megcsonkítása ellen. Ennek a történelmi légkörnek a világába kalauzolja el az olvasót a magyar békeküldöttség naplója.

A naplók szövegének közlését megelőzően Zeidler Miklós történész foglalta össze kronológiai sorrendben az összeomlástól a békeszerződés aláírásáig terjedő történelmi időszakot.

A béketárgyalásokra való felkészülés Magyarországon már a katonai összeomlás előtt, 1918. október elején megkezdődött, s a munkában számos szakértő és politikus is részt vett. Az előkészítő munkálatok 1919 őszén vettek nagyobb lendületet, majd amikor a magyar kormány 1919. december elején meghívást kapott a békekonferenciára, megtörtént a Párizsba küldendő delegátusok kiválogatása is.²

A békedelegáció előkészületeinek tevékenységét óriási érdeklődéssel kísérte a közvélemény, a sajtó pedig részletesen beszámolt erről. A naplókából kiderül, hogy a közhangulat és a delegáció utazása körüli bonyodalmak arra utaltak, hogy a magyar küldöttségnek nemcsak álláspontja elfogadtatásáért kell majd megküzdenie, hanem tevékenységének körülménye is megpróbáltatásokkal teli lesz, annak ellenére, hogy technikai és szakmai szempontból maga a delegáció alaposan felkészült az útra.

A történelmi tényeket illetően, a magyar küldöttség 1920. január 7-én érkezett meg Neuilly-be, ahol a Madridi kastélyban szállásolták el őket szigorú rendőri őrizet alatt. Egyedül a küldöttség vezetőjének, a 74 éves Apponyi Albertnek engedték meg korára való tekintettel, hogy egy rendőrfelügyelő kíséretében egészségügyi sétát tehessen. A magyar küldöttség megbízólevelével együtt nyolc jegyzéket nyújtott át a konferencia elnökének, mely jegyzékek nagyon sok adatot és térképet tartalmaztak. Ezek az adatok arra

¹ Eördögh 2000. 84.

² Zeidler 2017. 7.

szolgáltak, hogy egyfelől elhárítsák azt a felelősséget, amellyel az antanthatalmak Magyarországot a háború kirobbantásáért vádolták, másrészt pedig az ország területi egysége és épsége fenntartásának szükségességét bizonyították.³

A naplók szövegével ellentétben a valóság az, hogy a január 16-i Apponyi-beszéd valójában egy nyelven (franciául) hangzott el, amelynek egyes fejezeteit az idős politikus röviden összefoglalta angolul, majd a végén néhány mondatot szólt olaszul. Ez természetesen nem kisebbiti a gróf nyelvtudását vagy szónoki képességeit, mindössze árnyalja a képet. Ezt Ablonczy Balázs, a korszak jeles kutatója a következőképpen értékeli: „*Apponyi beszédének aránytalan felnagytítása későbbi korokból származik. Az 1921 után kormányzó Bethlen Istvánnak komoly érdeke fűződött abhoz, hogy a magyar politika »grand old man«-jét, a legitimizmus egyik vezéralakját már életében emlékművé stilizálja és kiiktassa a közéletből.*”⁴

A Csáky- és Wettstein-naplók szövegét érdemes MacMillan írásával összehasonlítani az aláírás helyszínének leírása végett. Margaret MacMillan: *Béketeremtők* című könyvében azt írja, hogy a magyarok a békeszerződést rövid ceremónia keretében a Quai d’Orsay-n írták alá a Kis-Trianon kastélyban.⁵ Az író azonban téved az aláírás helyszínét illetően, mivel állításával ellentétben nem a versailles-i Kis-Trianon-palotában, hanem a Nagy-Trianon palotában írták alá a békeszerződést.

A naplók tudósítanak arról, hogy a magyar kormány képviselőjében Benárd Ágost népjóléti és munkaügyi miniszter, illetve Drasche-Lázár Alfréd rendkívüli követ és meghatalmazott miniszteri rangot viselő diplomata látta el kézjeggyel a békeszerződést.

A Wettstein-napló és a Csáky-napló, valamint más korabeli források megvilágítják a szövegek keletkezésének történetét, és magyarázatot adnak a helyenként igen jelentős eltérések okaira is. Wettstein János követségi tanácsos 1920 áprilisában látott hozzá a napló összeállításához a béke delegáció titkárságán vezetett feljegyzések alapján. A napló elkészítésére feltehetőleg Teleki Pál adott utasítást, aki már korábban is azt tervezte, hogy nagyszabású forráskiadványban mutatja be a béke delegáció tevékenységét a hazai és a külföldi közönségnek, s ehhez szüksége volt egy megbízható időrendi útmutatóra.⁶

Uzonyi Anita az ujkor.hu weboldalon – Zeidler Miklós elemzésével összefüggésben – így ír a naplókról: „*Az első nagyobb szerkezeti egység tárgya a magyar béke delegáció tevékenysége. Ezen belül kitér az előzményekre, miszerint milyen körülmények között vált vesztes országgá Magyarország (az Osztrák-Magyar-Monarchia összeomlása, a Forradalmi Kormányzótanács stb.) illetve, hogy a delegáció tagjai milyen feladatokat láttak el Párizsban és hogyan került sor a béke aláírására. A második – legnagyobb – szerkezeti egységben láthatjuk részleteiben a naplót. A Csáky-naplón túlmenően újabb forrás került a kutatók kezébe, mégpedig a Wettstein János hagyatékából kikerülő jegyzékek gyűjteménye.*”⁷

Az internetes történelmi portálon megjelent rövid naplóelemzés rámutat a forráskiadvány jelentőségére a téma kutatói számára, amely különös figyelmet válthat ki a szakmai közönségen kívüli olvasó részéről is.

³ Raffay 1990. 113.

⁴ Ablonczy 2015. 63.

⁵ MacMillan 2005. 332.

⁶ A magyar békeküldöttség naplója, i. m. 9.

⁷ Uzonyi 2018.

Kitekintésképpen megemlítem, hogy Bryan Cartledge: Trianon egy angol szemével című könyvében utal a Párizs környéki békeszerződések hiányosságaira, amelyet Sir Eyre Crowe, a brit delegáció vezető tisztviselője az alábbi állásfoglalásában fejez ki:

„Mi a konferencia területi bizottságaiban egy percre sem tételeztük fel, hogy ajánlásaink abszolút véglegesek. Ezért, azután hajlottunk arra, hogy elfogadjunk kompromisszumokat, sőt támogassunk olyan döntéseket, amelyekkel kapcsolatban bizást reméltük, hogy nem kerülnek elfogadásra. Ha már a kezdettől fogva ismeretes lett volna, hogy nem kerül sor tárgyalásokra az ellenséggel, akkor a békeszerződés számos, kevésbé ésszerű záradéka minden bizonnyal nem került volna abba bele.”⁸

Sir Eyre Crowe szavai a naplók szövegvizsgálatával összefüggően kiválóan tükrözik a békeszerződések súlyos igazságtalanságait és a veszélyt egy újabb háború kirobbanására.

A Csáky- és a Wettstein-naplók napi szinten tudósítanak a békedelegáció tevékenységéről, így könnyen nyomon követhetőek az események. A naplók nyelvezete egyszerű, könnyen érthető, olvasmányos, így a nem szakértő olvasók számára sem unalmasak.

A Csáky-napló tudósítása az 1920. június 4-i békeszerződés aláírásáról:

„Ma délután 4:15-kor a magyar küldöttek, dr. Benárd Ákos (Ágost) munkaügyi és népjóléti miniszter és Drasche-Lázár Alfréd rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter a Trianon kastélyba ment, hogy aláírja a békeszerződést. Elkísérte őket Praznovszky Iván, Wettstein János követségi tanácsos, Bobrik Arno követségi titkár, Csáky István gróf követségi attasé, Henry ezredes (francia), Burroughs (Burrowes) őrnagy (brit), Jacomoni hadnagy (olasz) összekötő tisztje. Az egyik fogadóteremben való rövid várakozás után Henry ezredes az aláírásra kijelölt teremhez vezette a magyar delegációt. A terem bejáratánál (Becq) de Fouquières, a francia Külügyminisztérium protokollfőnöke fogadta a magyar küldöttséget. A Szövetséges Hatalmak már összegyűltek a teremben, amikor az ajtónálló bejelentette a magyar küldöttség érkezését. Az asztal körül ülő összes delegátus felállt. A szerződés aláírásával megbízott magyar küldöttek az asztal végén, a portugál delegátusokkal szemben kaptak helyet. Millerand, a konferencia elnöke felkérte a magyar küldötteket, hogy írják alá a szerződést. Az aláírás a terem közepén álló külön asztalon történt. Az aláírók pecsétjeit már tegnap elhelyezték a szerződésen. A szerződést először dr. Benárd, majd Drasche-Lázár írta alá. Ezután következtek az öt Szövetséges Főhatalom, majd a többi Szövetséges Hatalom meghatalmazottai, az illető országok francia nevének betűrendje szerint. Amint az aláírások elhelyezése megtörtént, Millerand elnök berekesztette az ülést. Elsőként a magyar küldöttek hagyták el a termet, és (Becq) de Fouquières ismét az ajtóig kísérte őket.

Amikor kiléptek a kastélyból, az udvarban a díszőrség tisztelgett. A magyar küldöttek az összekötő tisztje társaságában visszatértek az Hotel des Réservoirs-ba.

A szerződés aláírását hatalmas meghívott közönség látta, köztük Sándor görög király.”⁹

A Wettstein-napló tudósítása az 1920. június 4-i békeszerződés aláírásáról:

„Du. 4 óra 15 perckor dr. Benárd Ágost magyar királyi munkaügyi és népjóléti miniszter, Drasche-Lázár Alfréd rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, Praznovszky rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, Wettstein János követségi tanácsos, Bobrik Arno követségi titkár és gróf Csáky

⁸ Cartledge 2010. 83.

⁹ A magyar békeküldöttség naplója, i. m. 228–230.

István követségi attasé, Henry francia alezredes, Borroughs angol őrnagy és Jacomoni olasz főhadnagy összekötő tisztek kíséretében a béke aláírására kijelölt teremhez vezeti őket, melynek lépcsőjénél Fouquières, a francia külügyminisztérium chef du protocole-ja fogadta a magyar küldöttséget.

A nagyteremben ezalatt már össze voltak gyűlve a többi hatalmak képviselői. Midőn a magyar küldöttség a terembe ért, s a buissier őket bejelentette, a patkó alakú asztal körül ülő összes megbízottak üléseikről felálltak. A két magyar aláíró az asztal végén, a portugál meghatalmazottakkal szemben foglalt helyet. Erre Millerand úr, békekonzul elnöke, felhívta őket a békeszerződés aláírására. Az aláírás egy terem közepén felállított külön asztalon történt. Szerződést, melyre az aláírók pecsétjeit a megelőző nap felerősítették, először dr. Benárd Ágost, utána pedig Drasche-Lázár Alfréd írták alá, az illető államok francia nevének alfabetikus sorrendjében. Az aláírások megtörténte után Millerand elnök az ülést berekesztette, ami után magyar megbízottak elsőnek hagyták el a termet, és Fouquières úr a lépcsőig kísérte őket.

Midőn kiléptek a kastélyból, a kastély udvarán felállított díszőrség tisztelgett. Ezután a magyar megbízottak összekötő tisztek társaságában visszatértek a Hotel de Réservoirs-ba. A szerződési aktusnál nagyszámú meghívott közönség volt jelen, köztük Sándor görög király. A szomorú szertartás minden incidens nélkül folyt le, csak az tűnt fel kínosan, hogy az aláírás után a cseh és román aláírók feltűnő melegséggel üdvözölték Pasic szerb meghatalmazottat és tüntetően gratuláltak egymásnak. A keselyűk káromása a holtak tartott oroszán teteme felett. De lesz még feltámadás, mert él még a magyarok Istene!”¹⁰

A két naplórészlet összehasonlítása alapján megállapíthatom, hogy a Csáky-napló és a Wettstein-napló is hasonlóképpen tudósít az eseményekről. Azonban, a Wettstein-naplóban „*A keselyűk káromása a holtak tartott oroszán teteme felett?*” és a „*De lesz még feltámadás, mert él még a magyarok Istene?*” tekintetében erősebb érzelmi megnyilvánulást vélek felfedezni, mint a Csáky-naplóban. Mivel Párizs és Budapest között állandó telefon-összeköttetés volt, így a békeszerződés aláírásának hírére az emberek a Wettstein-naplóban ismeretett érzelmi megnyilvánulással azonosan reagáltak Budapesten és az egész országban. Sokan az öklüket rázták az ég felé hangosan szitkozódva. Az utcákon ismeretlen emberek borultak egymás nyakába. Budapesten, az Oktogon sarkán egy rokkant katona letépte zubbonyát és könyökben levágott csonka karját mutatva, őrvöngve kiabálta: *Hát ezért?* Az emberek siratták az elhunytat, az ezeréves Magyarországot.¹¹

Fontos kiemelni, hogy a békeszerződést nem írta alá a szintén az antanthoz tartozó Amerikai Egyesült Államok, amely akkor nem lett tagja a Népszövetségnek. A nagyhatalom és Magyarország később, Washingtonban kötötte meg a békeszerződést, amely a Népszövetségre vonatkozó cikkelyek kivételével megegyezik a trianoni békeszerződés szövegével. A békediktátum szigorú és igazságtalan követelményeket támasztott Magyarországgal szemben, azonban a magyar kormány számára nem sok választási lehetőség maradt a diktátum aláírásának kérdésében. Az 1920. június 4-én aláírt békeszerződés katasztrofális hatást gyakorolt Magyarországra, amelyet bizonyos értelemben a mai napig nem tudott kiheverni. A történelmi tények ismertetése mellett átfogó képet kaphatunk a békedelegáció tagjainak lelki vívódásáról, a tehetetlenség okozta elkeseredésről is.

¹⁰ A magyar békeküldöttség naplója, i. m. 228–230.

¹¹ Vécsey 2010. 125.

A naplórészleteket összehasonlítottam Romsics Ignác: A trianoni békeszerződés című könyvének¹² eseményleírásával, amely tartalmát tekintve megegyezik a Csáky- és a Wettstein-naplók tudósításával.

Összegzőképpen megállapítható, hogy a Wettstein-napló a magyar békeküldöttség hivatalos naplója volt. A napló részletesen bemutatja a békedelegáció és a Külügyminisztérium, illetve a delegáció és a békekonferencia 1920. január-június között folytatott levelezését, a békejegyzékek benyújtásának ütemezését és az esti értekezletek napirendjét. Kitér arra is, miként próbáltak a delegátusok a tilalom ellenére is kapcsolatba lépni befolyásos politikusokkal, a sajtó képviselőivel, a magyar szempontok ismertetése és szélesebb körben való terjesztése érdekében.¹³

A naplók szövegvizsgálata tekintetében fontosnak tartottam, hogy az összehasonlíthatóság miatt szaktörténeti munkákkal is egybevessem.

A Wettstein-napló historiográfiai szempontból értékes forrásnak minősül, hiszen a kutatók előtt eddig ismeretlen volt. A Csáky-napló szövege angol változatban maradt fenn, szövege ismert volt a történészek előtt. A párizsi békekonferenciára kiküldött magyar delegáció hivatalos naplójának ismertetése hiánypótló műnek számít. Külön értéke a könyvnek, hogy a Csáky-naplóval együtt jelenik meg a könyvben, így lehetőség nyílik a két napló összehasonlítására. A Wettstein-napló betekintést nyújt a békedelegáció tevékenységébe a delegáció tagjainak szemszögéből.

Ablonczy Balázs megfogalmazásában: „*A kötet készítői igyekeztek releváns, jellegzetes és érdekes darabokat válogatni; közülük jó néhány első közlés – valódi historiográfiai unikum.*”¹⁴ Egyet-érték Ablonczy Balázs véleményével, szerintem a hangsúly a forrás újdonságán van, hiszen eddig a Wettstein-napló nem volt ismert a kutatók előtt.

Állásfoglalásom szerint, a magyar békeküldöttség naplója értékes és fontos forrása a trianoni békeszerződés előzményeinek, amely új adatokkal és mélyreható összefüggésekkel gazdagítja a történettudományt. Zeidler Miklós bevezető tanulmánya a magyarságot érzelmileg a mai napig felkavaró téma ellenére objektív segítséget nyújt a naplók olvasásához a téma iránt érdeklődő, nem szakértő olvasók számára is. Összegzőképpen megállapíthatom, hogy a naplók segítik a tisztánlátást a téma szakértői számára, jobban el lehet mélyülni a korszak kutatását illetően.

¹² Romsics 2003. 207–208.

¹³ A magyar békeküldöttség naplója, i. m. 9.

¹⁴ http://mta.hu/tudomany_birei/remenytelen-kuldetes-a-trianoni-bekekuldottseg-naploja-107765 (Utolsó letöltés: 2018. június 21.)

Szakirodalom

- Ablonczy 2015. Ablonczy Balázs: Trianon legendák. Bp., 2015.
- Cartledge 2010. Bryan Cartledge: Trianon egy angol szemével. Bp., 2010.
- Eördögh 2000. Eördögh István: Erdély román megszállása (1916–1920). Szeged, 2000.
- MacMillan 2005. Margaret MacMillan: Béketeremtők. Az 1919-es párizsi békekonferencia. Bp., 2005.
- Raffay 1990. Raffay Ernő: Trianon titkai – avagy, hogyan bántak el országunkkal. Bp., 1990.
- Romsics 2003. Romsics Ignác: A trianoni békeszerződés. Bp., 2003.
- Vécsey 2010. Vécsey Aurél: Magyar Tragédia: a trianoni békediktátum. Bp., 2010.
- Zeidler 2017. Zeidler Miklós (összeállította): A magyar békeküldöttség naplója. Bp., 2017.

Internetes források

- Uzonyi 2018. Uzonyi Anita: Budapesttől Versailles-ig. A magyar béke delegáció naplója. Újkor.hu, 2018. 03. 13. <http://ujkor.hu/content/budapesttol-versaillesig> (Utolsó letöltés: 2018. június 19.)
- http://mta.hu/tudomany_hirei/remenytelen-kuldetes-a-trianoni-bekekuldottség-naplója-107765 (Utolsó letöltés: 2018. június 21.)